

Nevel

Miguel
de
Unamuno

Nevel

Roman

Uit het Spaans vertaald
door Bart Peperkamp

Eerste druk
2010

Menken Kasander & Wigman Uitgevers
Leiden

Deze uitgave werd vertaald met een
subsidie van de Dirección General del
Libro, Archivos y Bibliotecas van het
Spaanse Ministerie van Cultuur.

Oorspronkelijke titel:

Niebla

Nederlandse vertaling en nawoord:

©2010 Bart Peperkamp /

Menken Kasander & Wigman

Uitgevers, Leiden

Illustratie omslag:

Jeroen Bosch, detail van *De gang naar het
paradijs en de hel*, Palazzo Ducale, Venetië

ISBN 9789074622684

NUGI 302

www.mkw-uitgevers.nl

Voorwoord

Don Miguel de Unamuno wil met alle geweld dat uitge-rekend ik een voorwoord schrijf voor dit boek van hem waarin de zo treurige geschiedenis wordt verteld van mijn goede vriend Augusto Pérez en van zijn raadselachtige dood, en er zit niets anders op dan dat maar te doen, want de wensen van mijnheer Unamuno zijn voor mij opdrach-ten, in de meest letterlijke betekenis van het woord. Zonder dat ik zelf op Hamletiaanse wijze ook zo tot het uiterste ben gegaan in mijn scepticisme als mijn arme vriend Pérez, die zelfs het punt bereikte waarop hij aan zijn eigen bestaan begon te twijfelen, ben ik er op zijn minst wel vast van overtuigd dat ik niet datgene bezit wat de psychologen een vrije wil noemen, hoewel ik me troost met de gedachte dat don Miguel die ook wel niet zal hebben.

Het zal een enkele van onze lezers misschien vreemd voorkomen dat ik, een volkomen onbekende in het rijk van de Spaanse letteren, degene ben die een voorwoord schrijft bij een boek van don Miguel, die op dat terrein al zeer goed bekend staat, terwijl het gewoonlijk toch de be-kendere schrijvers zijn die in prologen degenen die dat nog minder zijn bij de lezers introduceren. Maar het geval wil dat don Miguel en ik het erover eens werden dat we met deze verderfelijke gewoonte zouden breken door de rollen om te draaien, en dat de onbekende degene zou zijn die de bekende voorstelt. Want feitelijk worden boeken toch veel meer gekocht vanwege de tekst zelf dan vanwege de proloog en het spreekt daarom voor zich dat, wanneer een groentje als ik zich bij het publiek bekend wil maken, hij een oude rot in het vak van de letteren moet vragen of hij voor een van zijn werken een inleidend voorwoord mag schrijven, in plaats van hem te vragen dat voor een boek

van hemzelf te doen. En op die manier wordt tevens een van de problemen die voortvloeien uit dat eeuwige generatieconflict opgelost.

Bovendien bestaan er tussen don Miguel de Unamuno en mij heel wat nauwe banden. Afgezien van het feit dat deze mijnheer in dit boek, of het nu een roman is of een *novelle* (zie hoofdstuk xvii) – en het is maar dat u het weet: dat van *novelle* heb ik bedacht – dat hij dus in dit boek komt aanzetten met heel wat uitspraken van mij en met gesprekken die ik voerde met die te jong gestorven Augusto Pérez, en dat hij hierin ook het verhaal vertelt over de verlate geboorte van mijn zoon, de kleine Victor, afgezien daarvan dus schijn ik in de verte verwant te zijn aan don Miguel, aangezien mijn achternaam ook die van een van zijn voorouders is, zoals blijkt uit de geleerde genealogische naspeuringen van mijn vriend Antolín S. Paparrigópulos, die zo welbekend is in de wereld van de geletterden.

Ik kan niet voorzien hoe deze *novelle* ontvangen zal worden door de lezers van don Miguel en evenmin wat deze lieden wel niet van hem zullen gaan denken. Sinds enige tijd volg ik met enige aandacht de strijd die don Miguel heeft aangebonden met de onnozelheid van de mensen en ik ben werkelijk verbaasd te merken hoe ontzettend goedgelovig die zijn. Naar aanleiding van zijn artikelen in het tijdschrift *Mundo Gráfico* en in een enkele andere soortgelijke publicatie heeft don Miguel een paar brieven en knipsels uit provinciale kranten ontvangen, waaruit duidelijk blijkt hoe enorm veel goedgelovige argeloosheid en puberale naïviteit er nog heerst onder ons volk. Nu eens wordt daarin commentaar geleverd op die zinsnede van hem dat de heer Cervantes (ook een don Miguel) wel over enig vernuft zal hebben beschikt en dan blijkt dat men zich ergert aan dat gebrek aan eerbied; dan weer wordt men aangedaan door die weemoedige overpeinzingen van hem over het vallen van de bladeren; nu eens is men op-

getogen over zijn kreet ‘verklaar de oorlog de oorlog!’, die hem ontlokt werd door het verdriet te moeten zien dat de mensen sterven hoewel ze misschien niet gedood worden, en dan weer wordt daarin dat handjevol niet tegenstrijdige waarheden weergegeven die hij publiceerde nadat hij deze verzameld had in alle cafés, clubs en herbergen, waar ze afgezaagd en uitgekauwd en stinkend naar de daar heersende platvloersheid de ronde deden, zodat degenen die ze op die plaatsen uitten ze herkenden als zijnde van henzelf, en er is zelfs een zachtaardige melkmuil geweest die zich boos maakte over het feit dat die don Miguel, die iedereen op zijn woorden probeert te pakken, zelf enkele keren Kultuur schrijft, met een k en een hoofdletter, en dat hij, nadat hij eerst heeft beweerd dat hij het kunstje beheerst van het verzinnen van aardigheidjes, toegeeft niet in staat te zijn om goede clous en woordspelingen te bedenken, want het is bekend dat voor deze onnozele geesten geestigheden en aardigheidjes uitsluitend daarop neerkomen: op moppen met een goede clou en op woordspelingen.

En dan is het nog een geluk dat die onnozele geesten zich geen rekenschap lijken te hebben gegeven van een van de andere kwajongensstreken van don Miguel, die vaak de slimme jongen probeert uit te hangen, zoals wanneer hij een artikel schrijft en later daarin lukraak een paar willekeurige woorden onderstreept, waarbij hij de blaadjes ondersteboven legt zodat hij niet kan zien op welke bladzijden hij dat heeft gedaan. Toen hij me dat vertelde vroeg ik hem waarom hij dat gedaan had en hij zei me: ‘Weet ik veel... omdat ik in een goede bui was! Omdat ik een rare streek wilde uithalen! En ook omdat ik me vreselijk erger aan teksten die onderstreept worden en aan cursief gedrukte woorden, iets waar ik slechte zin van krijg. Dat is een belediging voor de lezer, dan doe je net alsof die dom is, of je tegen hem zegt: nu even goed opletten, jij, opgelet, dit doe ik met opzet! En daarom heb ik een mijnheer

aangeraden om zijn artikelen volledig cursief te schrijven, opdat de lezers zouden beseffen dat het van het eerste tot het laatste woord allemaal precies zo bedoeld was. Dat is niets anders dan een soort pantomime van het geschreven woord: de wens om daarin datgene wat men niet met het leggen van klemtonen en met stembuigingen kan uitdrukken te vervangen door een soort gebaren. En let maar eens op, vriend Victor, en je zult zien dat de kranten van extreem rechts, die wij oerconservatief noemen, helemaal vol staan met cursieve letters, letters gedrukt in klein kapitaal, hoofdletters, uitroeptekens en met alle andere typografische hulpmiddeltes. Pantomime, pantomime, pantomime! Zo beperkt zijn nou hun uitdrukkingsmogelijkheden, of beter gezegd: zo bewust zijn ze zich nu van de beperkingen en de onnozelheid van hun lezers. En het wordt tijd dat er eens een einde komt aan die onnozelheid.'

Andere keren heb ik don Miguel horen beweren dat hetgeen men elders humor noemt, echte humor, in Spanje nauwelijks is aangeslagen, en dat het evenmin waarschijnlijk is dat dit daar voorlopig zal aanslaan. Lui die hier humoristen worden genoemd, zegt hij, zijn óf satirisch óf ironisch, wanneer het tenminste niet alleen maar lolbroeken zijn. De schrijver Taboada, bijvoorbeeld, een humorist noemen betekent misbruik maken van die term. En er is niets minder humoristisch dan de bittere, hoewel duidelijke en heldere satire van Francisco de Quevedo, waarin men onmiddellijk de preek herkent. We hebben nog geen enkele humoristische schrijver gehad, behalve Cervantes, en als die weer zou opduiken, wat zou hij dan moeten lachen, zei don Miguel tegen mij, om de degenen die verontwaardigd waren over het feit dat ik zei dat hij wel over enig gezag beschikte, en wat zou hij bovendien lachen om de onnozele lieden die ook maar één van zijn scherpzinnige spotternijen serieus hebben genomen. Want er is geen twijfel mogelijk of hij spotte met de ridderromans, maar dan wel op een seri-

euze manier, toen hij de stijl daarvan nabootste, en wat hij schreef over 'de stralende Phoebus had nauwelijks, enzovoorts', iets dat enkele onnozele kenners van het werk van Cervantes afschilderen als een toonbeeld van goede stijl, is niets anders dan een geestig karikatuur van literaire barok. En laten we het maar helemaal niet hebben over het feit dat dergelijke lieden menen dat 'het zal dat van de dageraad zijn geweest', waarmee een bepaald hoofdstuk begint nadat het vorige zojuist is geëindigd met het woordje *uur*, een idiomatische uitdrukking zou zijn.

Net als alle andere weinig ontwikkelde lezers zijn onze lezers van nature argwanend, precies zoals ons hele volk dat is. Hier wil niemand voor de gek worden gehouden, of erin tuinen, en al evenmin wil men in de maling worden genomen, en dus willen ze natuurlijk, wanneer iemand iets tegen hen zegt, weten waar ze aan toe zijn en weten of die persoon dat nou serieus meent of niet. Ik betwijfel of het bij enig ander volk even storend zou worden gevonden wanneer scherts gemengd wordt met serieuze zaken, en wat betreft het feit dat men misschien niet goed weet of iets nu wel of niet serieus gemeend is, wie van ons heeft daar géén hekel aan? En het is nog veel onwaarschijnlijker dat de gemiddelde wantrouwige Spanjaard er erg in zal hebben wanneer over een en dezelfde aangelegenheid iets wordt gezegd dat zowel serieus als schertsend, zowel waarachtig als spottend is bedoeld.

Don Miguel is in zijn gedachten erg bezig met het tragikomische en hij heeft me meer dan eens gezegd dat hij niet zou willen sterven zonder een tragische klucht of een kluchtige tragedie te hebben geschreven, maar dan niet zo een waarin het kluchtige of groteske en het tragische met elkaar gemengd of naast elkaar voorkomen, maar een waarin die met elkaar versmolten en verward zijn. En omdat ik hem erop wees dat zoiets in feite neerkomt op het meest uitgebreidelde romanticisme, antwoordde hij mij: 'Dat ont-

ken ik niet, maar etiketten plakken op de dingen lost niets op. Ondanks het feit dat ik al meer dan twintig jaar les geef over de klassieken, heeft het classicisme dat in strijd is met het romanticisme geen vat op me gekregen. Men zegt dat het onderscheiden, definiëren, indelen typerend is voor de Hellenen; welnu, dan is indefiniëren, verwarren dat voor mij.'

In feite is dit niet meer dan een opvatting, of beter nog dan een opvatting: een gevoel met betrekking tot het leven dat ik niet pessimistisch zou durven noemen, want ik weet dat don Miguel niet van dat woord houdt. Het is een idee-fixe van de monomaan die hij is dat, als zijn ziel niet onsterfelijk is en als de zielen van de andere mensen en zelfs van alle dingen niet onsterfelijk zijn, en dan onsterfelijk zoals de onnozele katholieken uit de middeleeuwen geloofden dat ze dat waren, dat dan, als dat niet zo is, niets ook maar iets waard is en dat het dan ook geen enkele zin heeft ergens moeite voor te doen. En hieruit volgt wat Giacomo Leopardi opmerkte over de weerzin welke hij voelde, nadat hij zijn verregaande vergissing zichzelf onsterfelijk te wanen,

ch'io eterno mi credea,

had ingezien. En dat verklaart dan waarom Etienne Pivert de Sénancour, Antero de Quental en deze Giacomo Leopardi tot de meest geliefde schrijvers van don Miguel behoren.

Deze norske en ruwe, verwarring zaaïende vorm van humor botst niet alleen met het wantrouwen van ons volk, lieden die vanaf het moment waarop men het woord tot hen richt willen weten waar ze aan toe zijn, maar stoort ook menigeen. Ze willen lachen, maar dan wel om de spijsvertering te bevorderen en om even hun verdriet te vergeten, niet om hetgeen ze mogelijk onnodig hebben

opgeslokt en wat hun mogelijk een indigestie bezorgt weer over te geven en al helemaal niet om hun verdriet te verteren en te overdenken. En don Miguel wil met alle geweld dat, wanneer de mensen aan het lachen gemaakt moeten worden, dat niet zal zijn met de bedoeling dat zij, dankzij de contracties van het middenrif, een betere spijsvertering krijgen, maar dat de mensen dat wat ze naar binnen hebben gewerkt weer uitbraken, want een mens begrijpt de zin van het leven en van het heelal beter met een maag waar geen lekkers en buitensporige spijzen in zitten. En hij duldt niet zoiets als zachtaardige ironie of discrete humor, want hij zegt dat er geen ironie zonder bitterheid bestaat en dat discretie niet valt te verenigen met humor, of zoals hij dat laatste graag noemt: dat wat de mensen een slecht humeur bezorgt.

Dat alles heeft tot gevolg dat hij een zeer onaangename en weinig op prijs gestelde taak heeft, waarvan hij zegt dat het niets anders is dan het masseren van de onnozelheid van de mensen, dan eens te zien of het collectieve vernuft van ons volk gaandeweg wat soepeler en scherpzinniger wordt. Want het maakt hem razend wanneer men zegt dat Spanjaarden, vooral de zuiderlingen, vernuftig zijn. 'Lui die zich vermaken met stierengevechten en die vermaak scheppen en bevalligheid zien in dat ontzettend simpele schouwspel zijn zo goed als veroordeeld als het op hun geestesgesteldheid aankomt,' zegt hij. En hij voegt eraan toe dat er geen simpeler en erger verkalkte geest kan bestaan dan die van een liefhebber van dat soort gevechten. Ga jij maar eens min of meer humoristische paradoxen staan te verkondigen tegen iemand die zojuist opgetogen raakte van een degenstoot van een of andere beroemde torero! En hij verafschuwt het uitgelaten soort verslaggevers van stierengevechten, hogepriesters van woordspelingen en van alle rotzooi die schrijvers van nietszeggende troep uitkramen.

Als we daar nog aan toevoegen dat hij veel plezier beleeft aan het spelen met metafysische begrippen, dan zal men begrijpen dat er veel mensen zijn die geërgerd afzien van het lezen daarvan, sommigen omdat ze van dergelijke zaken hoofdpijn krijgen en anderen omdat ze, erop bedacht dat *sancta sancte tractanda sunt*, dat over geheiligde zaken met gepaste eerbied gesproken dient te worden, menen dat die begrippen geen voorwerp van spot en spelletjes mogen zijn. Maar hij zegt dan dat hij niet zou weten waarom nou juist de geestelijke nazaten van degenen die de spot dreven met de meest gewijde zaken, dat wil zeggen: met de meest troostrijke levensovertuigingen en verwachtingen van hun broeders, zouden mogen beweren dat men bepaalde zaken met gepaste eerbied moet behandelen. Als er mensen zijn geweest die de spot dreven met God, waarom zouden wij dan niet de spot mogen drijven met de Rede, met de Wetenschap en zelfs met de Waarheid? En als men ons heeft beroofd van onze dierbaarste en persoonlijkste hoop in dit leven, waarom zouden we dan niet alles met elkaar mogen verwarren, om de tijd en de eeuwigheid te doden en om ons te wreken?

Waarschijnlijk gaat er nu ook iemand zeggen dat er in dit boek scabreuze passages staan of, zo men wil, pornografische; maar don Miguel is wel zo voorzichtig geweest dat hij mijzelf daarover iets laat zeggen in de loop van deze *nevelle*. En hij is zeer wel bereid om te protesteren tegen die aantijging en om de stelling te verdedigen dat de grofheden die hierin misschien staan niet bedoeld zijn om de lusten van het zondige vlees te behagen, en dat ze evenmin een ander doel nastreven dan de fantasie aan te zetten tot andere overdenkingen.

Zijn afkeer van iedere vorm van pornografie is welbekend bij eenieder die hem kent. En dat niet alleen vanwege de gangbare morele redenen, maar omdat hij van mening is dat een bijzondere aandacht voor het zinnelijke datgene

is wat het denkvermogen het meest aantast. Schrijvers van pornografisch, of zelfs maar erotisch materiaal schijnen hem de minst intelligente, de minst scherpzinnige, kortom de domste toe. Ik heb hem horen zeggen dat van het klassieke drietal ondeugden: vrouwen, spel en wijn, de eerste twee de geest meer schaden dan de derde. En laat dan wel duidelijk zijn dat don Miguel niets anders drinkt dan water. ‘Tegen een dronkaard,’ zei hij een keer tegen mij, ‘kun je nog wel praten en hij zegt zelfs nog wat terug, maar wie kan het gepraat van een gokker of een rokkenjager verdragen? Daaronder verbergt zich niets beters dan het geklets van een liefhebber van stierengevechten, het toppunt van stompzinnigheid en zelfs erger dan dat.’

Anderzijds ben ik zelf niet verbaasd over dit gepaard voorkomen van het erotische en het metafysische, want ik meen te weten dat onze volkeren zijn begonnen als strijders en kloosterlingen, zoals hun literatuur ons laat zien, om later erotisch en metafysisch te worden. De verheerlijking van de vrouw viel samen met de verheerlijking van de maniëristische verfijning. Inderdaad, tijdens de spirituele dageraad van onze volkeren, in de middeleeuwen, was de barbaarse maatschappij gevoelig voor de religieuze en zelfs mystieke vervoering en voor die van de strijd; – op het gevest van het zwaard staat een kruis – maar de vrouw nam maar een bescheiden en zeer secundaire plaats in hun verbeelding in, en de zuiver filosofische denkbeelden sluimerden in de galerijen van de kloosters, verhuld in theologische visies. Het erotische en het metafysische ontwikkelen zich tegelijkertijd. De religie is krijgslustig; de metafysica is erotisch of wellustig.

Religiositeit maakt dat de mens oorlogszuchtig of strijdlustig is, of het is juist de strijdlust die hem godsdienstig maakt, en anderzijds is het de drang naar het metafysische, de nieuwsgierigheid om dingen te weten die ons niet aangaan, om kort te gaan: de erfzonde, die is het die de mens

zinnelijk maakt, of het is juist de zinnelijkheid die, net als bij Eva, de drang naar het metafysische bij de mens oproept, het hevige verlangen om de kennis van het goede en het kwade te bezitten. En dus is er de mystiek, een metafysica van de religie die voortkomt uit de zinnelijkheid van de strijd lust.

Die Atheense courtesane Theodota, van wie Xenophon ons in zijn *Memorabilia* het gesprek dat zij met Socrates voerde verhaalt, en die aan de filosoof, verrukt als zij was over zijn manier van onderzoeken, of veeleer over zijn manier om de waarheid ter wereld te brengen, voorstelde dat hij haar koppelaar zou worden en haar zou helpen om minnaars te strikken, deze Theodota wist dat heel goed. (Syntherates, jachtgezel, zegt de tekst volgens don Miguel, professor in het Grieks, aan wie ik deze zeer interessante en zo veelzeggende kennis te danken heb.) En in heel dat buitengewoon interessante gesprek tussen Theodota, de courtesane, en Socrates, de filosoof-verloskundige, ziet men heel duidelijk de nauwe verwantschap die er bestaat tussen beide beroepen en het feit dat de filosofie goeddeels neerkomt op koppelaarij en dat de koppelaarij ook een vorm van filosofie is.

En als dit alles niet zo is zoals ik het zeg, dan zal men toch niet willen ontkennen dat het vernuftig is wat ik zeg, en daarmee uit.

Anderzijds verheelt mijn geliefde leermeester don Fulgencio Entrambosmares del Aquilón, over wie don Miguel zo gedetailleerd geschreven heeft in zijn roman of *nevelle Liefde en Pedagogiek*, mij niet dat hij het niet eens zal zijn met dat onderscheid dat ik maak tussen religie en oorlogszuchtigheid enerzijds en filosofie en erotiek anderzijds. Ik neem aan dat de beroemde schrijver van de *Ars Magna combinatoria* de volgende fenomenen zal onderscheiden: een krijgslustige religie en een erotische religie, een krijgslustige metafysica en een erotische variant daarvan,

een religieuze erotiek en een metafysische erotiek, een metafysische oorlogszuchtigheid en een religieuze variant daarvan, en anderzijds een metafysische religie en een religieuze metafysica, een krijgslustige erotiek en een erotische oorlogszuchtigheid; dat alles nog afgezien van de religieuze religie, de metafysische metafysica, de erotische erotiek en de oorlogszuchtige oorlogszuchtigheid. Hetgeen neerkomt op zestien tweeledige combinaties. En dan zeg ik nog niets over de drieledige combinaties; bijvoorbeeld over een metafysisch-erotische religie of over een oorlogszuchtig-religieuze metafysica! Maar ik beschik niet over het onuitputtelijke vernuft als het op combineren aankomt van don Fulgencio, en nog minder over de drang van don Miguel om verwarring te stichten en te indefiniëren.

Veel zou ik willen zeggen over het onverwachte einde van dit verhaal en de versie die don Miguel daarin geeft van de dood van mijn onfortuinlijke vriend Augusto, een versie die ik onjuist acht; maar ik kan hier niet zomaar in dit voorwoord gaan redetwisten met degene voor wie ik een voorwoord schrijf. Maar ik moet hier wel, om mijn geweten te ontlasten, vermelden dat ik er vast van overtuigd ben dat Augusto Pérez zijn plan om zelfmoord te plegen, waarover hij me vertelde tijdens het laatste gesprek dat ik met hem voerde, ook heeft uitgevoerd en dat hij echt en feitelijk zelfmoord heeft gepleegd, en niet alleen denkbeeldig en alleen maar als iets wat hij wenste. Ik meen onweerlegbare bewijzen te hebben om mijn mening te kunnen staven, zoveel en zodanige bewijzen dat het geen kwestie meer is van menen maar van weten.

En hier laat ik het bij.

Victor Goti

Na-voorwoord

Graag zou ik hier een enkele bewering van degene die voor mij een voorwoord heeft geschreven, Victor Goti, willen tegenspreken, maar omdat ik van het geheim van zijn bestaan afweet – van dat van Goti – geef ik er de voorkeur aan hem volledig verantwoordelijk te laten zijn voor hetgeen hij in dat voorwoord van hem zegt. Bovendien, aangezien ik zelf degene ben geweest die hem heeft gevraagd dat voor mij te schrijven, waarbij ik me vooraf – oftewel *a priori* – verplichtte om dat precies zoals hij het zou schrijven te accepteren, kan ik het niet zomaar weigeren en kan ik het zelfs nu niet achteraf – oftewel *a posteriori* – gaan corrigeren of rectificeren. Maar het zou iets anders zijn om bepaalde inschattingen van hem te laten voor wat ze zijn, zonder er commentaar op te leveren.

Ik weet niet in hoeverre het toelaatbaar is om gebruik te maken van vertrouwelijke mededelingen welke gedaan zijn tussen intieme vrienden en om meningen of inschattingen openbaar te maken die degene die ze uitkramde niet daarvoor bedoelde. En Goti heeft in zijn voorwoord de indiscretie begaan om meningen van mij te verkondigen waarvan ik nooit de bedoeling heb gehad dat ze bekend zouden worden gemaakt. Of ik heb op zijn minst nooit gewild dat ze gepubliceerd zouden worden in zulke harde bewoordingen als die waarin ik ze onder vier ogen uiteenzette.

En wat betreft zijn bewering dat de onfortuinlijke... Hoewel, onfortuinlijke, waarom? Goed, laten we aannemen dat hij dat geweest zou zijn. Zijn bewering, bedoel ik, dat de onfortuinlijke, of wat hij ook geweest mag zijn, Augusto Pérez zelfmoord pleegde en niet is gestorven op de manier waarop ik over zijn dood vertel, dat wil zeggen,

dat hij stierf als gevolg van mijn volkomen vrije wil en van een beslissing van mij, dat is iets dat me een glimlach ontlokt. Inderdaad, er zijn meningen waar men alleen maar om kan glimlachen. En mijn vriend en proloogschrijver Goti kan maar beter heel behoedzaam te werk gaan wanneer hij op die manier mijn beslissingen wil aanvechten, want als hij mij al te zeer gaat ergeren zal ik uiteindelijk met hem hetzelfde doen als ik met zijn vriend Pérez heb gedaan, namelijk dat ik hem zal laten sterven of hem zal doden zoals een arts dat doet, want, zoals mijn lezers wel weten, zien artsen zich geplaatst voor dit dilemma: of ze laten de zieke sterven uit angst om hem anders te zullen doden, of ze doden hem uit angst dat hij anders onder hun handen zal sterven. En zo ben ik ook in staat om Goti te doden, als ik zie dat hij anders onder mijn ogen zal sterven, of om hem te laten doodgaan wanneer ik bang ben hem anders te moeten doden.

En ik wil dit na-voorwoord niet nog langer maken, want het is al lang genoeg om mijn jonge vriend Victor Goti, die ik bedank voor zijn moeite, de erkenning te geven die hij als vertegenwoordiger van een nieuwe generatie schrijvers verdient.

M. de U.

Toen Augusto in de deuropening van zijn huis verscheen strekte hij zijn rechterarm uit, met de palm van zijn geopende hand naar beneden, en terwijl hij naar de lucht keek bleef hij een ogenblik als een ware keizer Augustus staan in deze verheven statueske houding. Dat was niet zijn manier om bezit te nemen van de buitenwereld, maar om na te gaan of het regende. En toen hij op de rug van zijn hand de koele en trage motregen voelde fronste hij zijn voorhoofd. En dat was evenmin omdat de motregen hem hinderde, maar wel omdat hij zijn paraplu moest openmaken. Die zat zo chic, zo gracieus opgevouwen in zijn hoese! Een dichte paraplu is even chic als een geopende paraplu lelijk is.

«Het is zo jammer wanneer men gebruik moet maken van dingen,» dacht Augusto, «wanneer men ze moet gebruiken. Het gebruik ervan doet afbreuk aan hun schoonheid en maakt hen zelfs lelijk. De meest verheven functie van voorwerpen is dat ze aanschouwd kunnen worden. Hoe mooi is een sinaasappel voordat die gegeten wordt! Dat zal anders worden in de hemel, wanneer al wat we nog maar hoeven, of beter gezegd: mogen doen is het aanschouwen van God en van alles wat in Hem is. Hier, in dit armzalige aardse bestaan laten we ons niets aan God gelegen liggen, tenzij om Hem voor onze eigen doeleinden te gebruiken; wij willen Hem openen, zoals je dat met een paraplu doet, zodat Hij ons zal beschermen tegen ieder soort kwaad.»

Dat zei hij bij zichzelf en hij bukte zich om zijn broek goed te doen. Ten slotte opende hij zijn paraplu en hij bleef een ogenblik weifelend staan, terwijl hij dacht: «En nu, waar zal ik heengaan? Ga ik rechtsaf of linksaf?» Want Augusto was geen wandelaar, maar iemand die het leven al wande-

lend beschouwde. «Ik wacht even tot er een hond voorbij komt,» zei hij bij zichzelf, «en om te beginnen neem ik de richting waar die heenloopt.»

En toen kwam er op straat geen hond voorbij, maar een knap jong meisje, en hij liep achter haar ogen aan, als aangetrokken door een magneet en zonder dat hij, Augusto, er erg in had.

En zo ging dat één straat door, en nog een en nog een.

«Maar dat jochie,» begon Augusto, die niet zozeer dacht als wel tegen zichzelf praatte, in zichzelf te zeggen, «wat zou die daar aan het doen zijn, zo op zijn buik op de grond? Naar een of andere mier liggen kijken, vast en zeker! Een mier, het zou wat! Een van de schijnheiligste dieren die er bestaan! Die doen nauwelijks iets anders dan maar wat rondlopen en ons doen geloven dat ze werken. Die zijn net als die nietsnut die daar loopt te rennen, die iedereen opzij duwt die hij tegenkomt, en ik twijfel er niet aan of hij heeft niets te doen. Wat zou die nou te doen moeten hebben, man, wat zou die te doen moeten hebben! Het is een leegloper, een leegloper, net als... Nee, ik ben geen leegloper! Mijn fantasie krijgt nooit rust. De leeglopers dat zijn zij, die lui die zeggen dat ze werken en die niets anders doen dan verdoofd raken en hun gedachten onderdrukken. Want, laat me eens kijken, die malloot van een chocolademaker die daar staat, achter dat raam, hoe die met die stomme rol bezig is zodat we hem maar goed kunnen zien, die exhibitionist van het werk, wat is hij anders dan een leegloper? En wat kan het ons nou schelen of hij werkt of niet? Werk! Werk! Schijnheiligheid! Als je het over werken hebt, dan die arme lamme die daar loopt, die zichzelf half voortsleept... Maar, nou ja, weet ik veel.» ‘Neem me niet kwalijk, broeder!’ dat zei hij hardop tegen hem. «Broeder? Hoezo broeder? Broeder in de verlamming! Men zegt dat we allemaal van Adam afstammen. En die daar, de kleine Joaquín, is die ook een afstammeling van Adam? Tot ziens, Joaquín!

Nee maar, daar hebben we ook nog zo'n onvermijdelijke automobiel, lawaai en stof! En wat schiet men ermee op om op die manier afstanden sneller te af te leggen? De manie om te willen reizen komt voort uit topofobie en niet uit filotopie; iemand die veel reist vlucht weg uit iedere plek die hij verlaat en is niet op zoek naar iedere plek waar hij aankomt. Reizen... reizen... Wat een ontzettend hinderlijk ding is die paraplu... Stil nou, wat is dat?»

En hij bleef staan bij de deur van een huis waar het knappe jonge meisje, dat hem als een magneet leek te hebben meegetrokken achter haar ogen aan, was binnengegaan. En toen gaf Augusto zich er rekenschap van dat hij achter haar aan was komen lopen. De portierster van het huis keek hem met schalkse oogjes aan en die blik bracht Augusto op het idee van wat hem vervolgens te doen stond. «Deze Cerbera,» zei hij bij zichzelf, «verwacht dat ik haar zal vragen naar de naam en de omstandigheden van deze juffrouw die ik heb lopen volgen, en dat is ongetwijfeld hetgeen me nu te doen staat. Iets anders zou betekenen dat ik mijn achtervolging zonder bekroning zou afsluiten, en dat moet niet, een mens moet zijn werk afmaken. Ik heb een hekel aan dingen die onvolmaakt zijn!» Hij stak zijn hand in zijn zak en daarin vond hij alleen maar een munt van vijf peseta's. Hij kon die nou bezwaarlijk gaan wisselen; daarmee zou hij tijd verliezen en zijn kans voorbij laten gaan.

'Zegt u me eens, beste vrouw,' vroeg hij de portierster om hulp zonder zijn duim en wijsvinger uit zijn zak te halen, 'kunt u mij hier in vertrouwen en *inter nos* zeggen hoe deze juffrouw heet die zojuist is binnengekomen?'

'Dat is helemaal geen geheim en er steekt ook geen kwaad in, mijnheer.'

'Daarom juist.'

'Nou, ze heet doña Eugenia Domingo del Arco.'

'Domingo? Dat moet dan Dominga zijn...'

‘Nee, mijnheer, Domingo; Domingo is haar eerste achternaam, die van haar vader.’

‘Maar als het om een vrouw gaat, dan moet die achternaam toch veranderen in de vrouwelijke vorm, in Dominga. En als dat niet gebeurt, hoe zit het dan met de concordantie?’

‘Ik zou het niet weten, mijnheer.’

‘En zeg me eens... zeg me...’ – zonder zijn vingers uit zijn zak te halen – ‘hoe komt het dat zij zo alleen uitgaat? Is ze vrijgezel of getrouwd? Leven haar ouders nog?’

‘Ze is vrijgezel en wees. Ze woont bij een oom en tante...’

‘Van vaders- of moederskant?’

‘Ik weet alleen dat het een oom en tante van haar zijn.’

‘Dat is ook meer dan genoeg.’

‘Ze houdt zich bezig met het geven van pianolessen.’

‘En kan ze goed spelen?’

‘Zoveel weet ik er ook weer niet van.’

‘Wel dan, goed, prima zo; en dit is voor de moeite.’

‘Dank u wel, mijnheer, dank u wel. Kan ik verder nog iets voor u doen? Kan ik u ergens mee van dienst zijn? Wilt u dat ik haar een of andere boodschap overbreng?’

‘Misschien... misschien... Nu nog even niet... Tot ziens!’

‘Ik sta geheel tot uw beschikking, mijnheer, en u kunt rekenen op mijn absolute geheimhouding.’

«Kijk eens aan, mijnheer,» begon Augusto tegen zichzelf te zeggen terwijl hij bij de portierster vandaan liep, «zo zie je maar hoe ik me verplicht heb ten opzichte van deze brave vrouw. Want het zou niet gepast zijn als ik het nu hierbij zou laten. Wat zou dit toonbeeld van een echte portierster anders wel niet van me zeggen? Dus... Eugenia Dominga, ik bedoel Domingo, del Arco? Heel goed, dat ga ik opschrijven, anders vergeet ik het misschien. Er is geen betere vorm van mnemotechniek dan een opschriftboekje op zak te hebben. Mijn onvergetelijke don Leoncio zei

het al: sla niet in je geheugen op wat je ook op zak mee kunt dragen! En om het compleet te maken had hij hieraan moeten toevoegen: draag niet op zak mee wat je ook in je geheugen kunt opslaan! En de portierster, hoe heet de portierster?»

Hij liep een paar stappen terug.

‘Zeg mij nog iets, beste vrouw...’

‘Wat is er van uw dienst?...’

‘En u, hoe heet u?’

‘Ik? Margarita.’

‘Goed, goed... dank u wel!’

‘Geen dank.’

En Augusto liep weer weg, en hij bevond zich even daarna op de Paseo de la Alameda.

Het had opgehouden te motregen. Hij deed zijn paraplu dicht, vouwde hem op en stopte hem in de hoes. Hij liep naar een bank en toen hij daaraan voelde merkte hij plotseling dat die nat was. Hij haalde een krant tevoorschijn, legde die over de bank en ging zitten. Daarna pakte hij zijn portefeuille en zwaaide zijn vulpen heen en weer. «Ziehier een uitermate nuttig voorwerp,» zei hij bij zichzelf; «anders zou ik de naam van die juffrouw met potlood hebben moeten opschrijven en dat zou kunnen vervagen. Zal haar beeld in mijn geheugen vervagen? Maar hoe ziet ze er eigenlijk uit? Hoe is die lieve Eugenia? Ik herinner me alleen een paar ogen... Ik heb de indruk dat een paar ogen me beroerden... Terwijl ik lyrisch liep rond te dolen, werd mijn hart zoetjes aangetrokken door een paar ogen. Laten we eens zien! Eugenia Domingo, ja, Domingo del Arco. Domingo? Ik kan er maar niet aan wennen dat ze Domingo heet... Nee; ik moet ervoor zorgen dat ze haar achternaam verandert en dat ze Dominga gaat heten. Ja maar, en onze zonen dan, moeten die als tweede achternaam dan Dominga gaan heten? En aangezien ze de mijne, dat niet ter zake dienende Pérez, maar weg moeten laten

en alleen nog maar een P. moeten laten staan, moet onze eerstgeborene dan Augusto P. Dominga gaan heten? Maar... dwaze fantasie, waarom ga je met me op de loop?» En hij noteerde in zijn zakboekje: Eugenia Domingo del Arco, Avenida de la Alameda 58. Boven deze aantekening stonden deze twee versregels:

Uit de wieg stamt onze droefheid
en onze vreugde evenzeer...

«Nou ja,» zei Augusto bij zichzelf, «deze Eugenia, de pianolerares, heeft een meesterlijk begin van een transcendentaal lyrisch gedicht onderbroken. Dat blijft nu onafgemaakt. Onafgemaakt?... Ja, een mens doet niets anders dan in de gebeurtenissen, in de wendingen van het lot, voedsel zoeken voor de droefheid of de vreugde die hij bij zijn geboorte al heeft meegekregen. Of een bepaald iets droevig of vreugdevol is hangt af van onze aangeboren gezindheid. En Eugenia? Ik moet haar een brief schrijven. Maar niet hiervandaan, maar vanuit mijn huis. Of zal ik naar het Casino gaan? Nee, naar huis, naar huis. Dit soort dingen doe je thuis, in de huiselijke kring. Huiselijke kring? Mijn huis heeft niets weg van een huiselijke haard. Thuis... thuis... Het heeft eerder iets weg van een asbak! Ach, mijn Eugenia!»

En Augusto ging terug naar huis.

Toen de bediende de deur voor hem opende...

Augusto, die rijk en alleenstaand was, want zijn bejaarde moeder was pas een half jaar vóór deze onbeduidende gebeurtenissen overleden, woonde daar met een bediende en een kokkin, oude dienaars van het huis en kinderen van anderen die in datzelfde huis gediend hadden. De bediende en de kokkin waren met elkaar getrouwd, maar ze hadden geen kinderen.

Toen de bediende de deur voor hem opende vroeg Augusto hem of er tijdens zijn afwezigheid iemand was geweest.

‘Niemand, mijnheer.’

Dat waren een rituele vraag en antwoord, want Augusto ontving thuis bijna geen bezoek.

Hij ging zijn werkkamer binnen, pakte een enveloppe en schreef daarop: Mejuffrouw doña Eugenia Domingo del Arco, E.V. En meteen daarna, gezeten achter het onbeschreven vel papier, steunde hij zijn hoofd op zijn beide handen, met zijn ellebogen op het bureau, en sloot hij zijn ogen. «Laten we eerst eens aan haar denken,» zei hij bij zichzelf. En hij deed zijn best om in de duisternis de schittering op te vangen van die andere ogen, ogen die hem wel eens in het ongeluk konden storten.

Hij bleef zich zo een tijdje de gestalte van Eugenia voorstellen, en aangezien hij haar nauwelijks had gezien moest hij zich die maar verbeelden. Dankzij deze inspanning om zich die voor de geest te roepen stelde hij zich in zijn fantasie een uitermate vage gestalte voor, gehuld in dromen. En hij viel in slaap. Hij viel in slaap, want hij had die nacht slecht geslapen, als gevolg van slapeloosheid.

‘Mijnheer!’

‘Hè?’ riep hij uit terwijl hij wakker werd.

‘Het middageten is al opgediend.’

Kwam het door de stem van de bediende of door zijn eetlust, waarvan die stem alleen maar de weerklank vormde, dat hij wakker werd? Psychologische mysteries! Dat dacht Augusto, die naar de eetkamer liep terwijl hij bij zichzelf zei: «Ach, de psychologie!»

Hij genoot van zijn middagmaal van alle dagen: een paar gebakken eieren, een biefstuk met aardappelen en een stuk Gruyère. Daarna dronk hij zijn koffie en ging hij languit in zijn schommelstoel zitten. Hij stak een havanna op, bracht die naar zijn mond en terwijl hij bij zichzelf zei «Ach, mijn Eugenia!» maakte hij aanstalten om aan haar te gaan denken.

«Mijn Eugenia, ja, die van mij,» zei hij ten slotte bij zichzelf, «deze die ik mij in mijn eentje zit te bedenken, en niet die andere, niet die van vlees en bloed, niet die ik voorbij de deur van mijn huis zag lopen, die toevallige verschijning, niet die van de portierster! Toevallige verschijning? En welke verschijning is dat niet, dan? Wat steekt er voor logica in verschijningen? Dezelfde als die van de opeenvolgende figuren welke de rookwolkjes van mijn sigaar vormen. Het toeval! Het toeval vormt de innerlijke cadans van de wereld, het toeval is de ziel van de poëzie. Ach, mijn toevallige Eugenia! Dit kalme, routinematige, bescheiden leven van mij is, net als een lofzang van Pindarus, doorweven met de wel duizend futiliteiten van het leven van alledag. Het leven van alledag! Geef ons heden ons dagelijks brood! Geef mij, Heer, al die wissewasjes van iedere dag. Wij mensen bezwijken niet onder groot leed en ook niet onder grote vreugde, en dat komt omdat dat leed en die vreugde verhuld komen in een immense nevel van kleine voorvallen. En dit is wat het leven is, die nevel. Het leven is een nevelvlek. Nu doemt Eugenia daaruit op. En wie is Eugenia? Ach, nu snap ik dat ik al een hele tijd naar haar

op zoek was. En terwijl ik haar zocht is zij mij tegemoetgekomen. Is dat soms niet iets vinden? Wanneer iemand een verschijning ontwaart waar hij naar op zoek was, is het dan niet zo dat de verschijning, begaan met zijn zoektocht, hem tegemoetkomt? Ging Amerika niet op zoek naar Columbus? Was Eugenia niet op zoek naar mij? Eugenia! Eugenia! Eugenia!»

En Augusto sprak ineens luid de naam van Eugenia uit. Toen hij hem zo hoorde roepen, kwam de bediende die toevallig langs de eetkamer liep binnen en zei:

‘Riep u, mijnheer?’

‘Nee, jou niet! Maar, stil eens, jij heet toch Domingo?’

‘Ja, mijnheer,’ antwoordde Domingo, zonder zich ook maar enigszins te verbazen over de vraag die hem gesteld werd.

‘En waarom heet je Domingo?’

‘Omdat men mij zo noemt.’

«Goed, heel goed,» zei Augusto bij zichzelf; «wij heten zoals men ons noemt. In de tijd van Homerus hadden de mensen en de dingen twee namen, de naam die de mensen hun gaven en die welke de goden hun gaven. Hoe zou God mij noemen? En waarom zou ik niet anders mogen heten dan hoe de anderen me noemen? Waarom mag ik Eugenia geen naam geven die afwijkt van die welke de anderen haar geven, van die welke Margarita, de portierster, haar geeft? Hoe zal ik haar eens noemen?»

‘Je kunt gaan,’ zei hij tegen de bediende.

Hij stond op uit zijn schommelstoel, ging naar zijn werkkamer, nam de pen op en begon te schrijven:

Juffrouw,

Hedenmorgen, in de zachte motregen die uit de hemel viel, kwam u, toevallige verschijning, voorbij de deur van het huis waar ik nog altijd woon en waar ik al geen thuis meer heb. Toen ik weer tot mezelf kwam, liep ik naar de

deur van het uwe, waarvan ik niet weet of u er wel of niet een thuis hebt. Uw ogen hadden mij daarheen gevoerd, uw ogen die een tweeling van stralende sterren vormen in de nevelvlek van mijn bestaan. Neemt u mij niet kwalijk, Eugenia, en staat u mij toe dat ik u zo vertrouwelijk deze zoete naam geef; neemt u mij mijn lyrische woorden niet kwalijk. Ik leef in een voortdurende toestand van oneindig onbeduidende lyriek.

Ik weet niet wat ik u verder nog zal zeggen. Ja, jawel, dat weet ik wel. Maar dat is zo veel, zo veel dat ik u moet zeggen, dat ik het beter acht om dat uit te stellen tot het moment waarop wij elkaar zien en spreken. Want dat is wat ik nu graag zou willen, dat wij elkaar zien, dat we elkaar spreken, dat we elkaar schrijven, dat we elkaar leren kennen. Daarna... Daarna zal wel blijken wat God en onze harten willen!

Zult u mij daarom, Eugenia, zoete verschijning in mijn leven van alledag, zult u mij gehoor geven?

Opgegaan in de nevel van zijn leven wacht op uw antwoord,

Augusto Pérez

En hij zette er zijn paraaf onder, terwijl hij bij zichzelf zei: «Ik hou wel van die gewoonte om brieven te paraferen, omdat het zo nutteloos is.»

Hij plakte de brief dicht en ging weer de straat op.

«Godzijdank,» zei hij bij zichzelf, op weg naar de Avenida de la Alameda, «godzijdank weet ik waar ik heenga en heb ik een doel om heen te gaan. Die Eugenia van mij is een zegen uit de hemel. Zij heeft al een doel, een bestemming aan mijn omzwervingen door de straten gegeven. Ik heb al een huis waarbij ik kan rondhangen; ik heb al een portierster als vertrouweling...»

Terwijl hij zo in zichzelf liep te praten kwam hij Eugenia

tegen, zonder zelfs maar de gloed van haar ogen op te merken. De spirituele nevel was te dicht. Maar Eugenia, van haar kant, merkte hem wel op, terwijl ze bij zichzelf zei: «Wie zou die jongeman zijn? Hij ziet er wel goed uit en hij lijkt wel in goeden doen te zijn!» En zonder zich daar echt rekenschap van te geven, meende zij opeens dat hij haar die morgen gevolgd was. Vrouwen weten altijd wanneer er naar hen gekeken wordt, zelfs zonder dat men hen ziet en wanneer iemand hen ziet zonder naar hen te kijken.

En allebei, Augusto en Eugenia, liepen ze verder in tegengestelde richtingen, en zij sneden met hun geesten het ingewikkelde spirituele web in de straat door. Want een straat vormt een weefsel waarin blikken van begeerte, jalouzie, minachting, medelijden, liefde en haat elkaar kruisen, evenals oude woorden waarvan de geest vaste vorm heeft aangenomen, gedachten, begeerten, heel een geheimzinnig net dat de geesten van degenen die er doorheen lopen omhult.

Ten slotte bevond Augusto zich opnieuw in het gezelschap van Margarita, de portierster, van de glimlach van Margarita. Het eerste wat deze deed toen ze hem zag was haar hand uit de zak van haar schort halen.

‘Goedemiddag, Margarita.’

‘Goedemiddag, mijnheer.’

‘Augusto, beste vrouw, Augusto.’

‘Don Augusto,’ voegde zij eraan toe.

‘Dat “don” past niet bij alle namen,’ merkte hij op. ‘Net zoals er een levensgroot verschil is tussen Juan en don Juan, zo is dat er ook tussen Augusto en don Augusto. Maar... vooruit maar! Is juffrouw Eugenia uitgegaan?’

‘Ja, zojuist pas.’

‘Welke kant ging ze op?’

‘Daarheen.’

En daarheen richtte Augusto zijn schreden. Maar even later liep hij terug. Hij was de brief vergeten.

‘Wilt u zo goed zijn, mevrouw Margarita, om deze brief aan juffrouw Eugenia persoonlijk ter hand te stellen?’

‘Heel graag.’

‘Maar u stopt hem toch wel in haar eigen blanke handen, hè? In haar handen die net zo ivoorachtig blank zijn als de toetsen van de piano die ze strelen.’

‘Ja, juist, dat weet ik nog van andere keren.’

‘Van andere keren? Hoezo, andere keren?’

‘Maar, gelooft mijnheer dan dat dit de eerste van dit soort brieven is?...’

‘Van dit soort? Maar, weet u dan wat voor soort brief dit is?’

‘Natuurlijk. Net als die andere.’

‘Hoezo, die andere? Net als welke andere?’

‘Nou, de juffrouw heeft al aardig wat aanbidders gehad!...’

‘Ach! Maar nu is er niemand die naar haar hand dingt?’

‘Nu? Nee, nee mijnheer, ze heeft zoiets als een verloofde... hoewel ik geloof dat hij niet meer is dan een kandidaat-verloofde... Misschien heeft ze hem op proef... het kan zijn dat hij maar voor tijdelijk is...’

‘En waarom hebt u me dat niet gezegd?’

‘Omdat u me dat niet gevraagd hebt...’

‘Dat is zo. Overhandigt u haar deze brief toch maar, en aan haar persoonlijk, hoort u me? Ik ga de strijd aan! En hier hebt u nog een duro!’

‘Dank u wel, mijnheer, dank u wel.’

Met moeite verwijderde Augusto zich van die plek, want het nevelachtige, alledaagse gesprek met de portierster Margarita begon hem te bevallen. Was het misschien een manier om de tijd te doden?

«Ik ga de strijd aan!» liep Augusto tegen zichzelf zeggend de straat uit. «Ja, ik ga de strijd aan! Oh, ze heeft dus een andere verloofde, een andere kandidaat-verloofde?... Ik ga de strijd aan! *Militia est vita hominis super terram*. Nu heeft

mijn leven een doel; nu heb ik een overwinning te behalen. Oh, Eugenia, mijn Eugenia, jij zult de mijne worden! In ieder geval, mijn Eugenia, zoals ik je me heb voorgesteld aan de hand van de vluchtige blik van die ogen, van dat paar sterren in mijn nevelvlek, déze Eugenia moet de mijne worden, of desnoods die van de portierster of van wie dan ook! Ik ga de strijd aan! Ik ga de strijd aan en ik zal winnen. Ik ken het geheim hoe ik kan overwinnen. Ach, Eugenia, mijn Eugenia!»

En hij bevond zich voor de deur van het Casino, waar Victor al op hem zat te wachten voor hun dagelijkse partijtje schaak.